

EOAK/5086/2019

9.9.2020

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen

PÄÄTÖKSENTEKO JA PALVELUSUUNNITTELU VAMMAISEN LAPSEN ASIASSA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Etelä-Savon sosiaali- ja terveystieteiden kuntayhtymän (ESSOTE) vammaispalvelujen menettelyä vammaisen tyttärensä (synt. 2012) palvelutarpeen arviointia ja päätöksentekoa koskevassa asiassa.

Kantelijan mukaan lapselle ei ollut tehty kolmessa kuukaudessa päätöstä vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avun hakemuksen johdosta. Kantelija kertoi, että palvelutarpeen arvioinnissa oli kokonaisuudessaan viivettä, eikä hoito- ja palvelusuunnitelmaa ollut lähetetty lapsen vanhemmille allekirjoitettavaksi.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta Etelä-Savon sosiaali- ja terveystieteiden kuntayhtymä (ESSOTE) antoi 21.11.2019 päivätyn lausunnon ja selvityksen.

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeita

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

YK:n vammaissopimuksen 7 artiklan mukaan sopimuspuolten tulee toteuttaa kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen, että vammaiset lapset voivat nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa. Kaikissa vammaisia lapsia koskevissa toimissa on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu.

Sosiaalihuoltolain 5 §:n mukaan kaikissa sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat lasta, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Sosiaalihuoltolain 13 §:n mukaan lapsella ja hänen perheellään on oikeus saada viipymättä lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut.

Sosiaalihuoltolain 30 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää.

Sosiaalihuoltolain 36 §:n 2 momentin mukaan palvelutarpeen arviointi on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä. Pykälän 3 momentin mukaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta ja arvioinnin on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta. Pykälän 4 momentin mukaan arviointi tehdään asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa. Arviointia tehtäessä asiakkaalle on selvitettävä hänen yleis- ja erityislainsäädäntöön perustuvat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot palvelujen toteuttamisessa ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen. Arviointia tehtäessä on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja otettava huomioon hänen toiveensa, mielipiteensä ja yksilölliset tarpeensa. Erityistä huomiota on kiinnitettävä lasten ja nuorten sekä erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen.

Sosiaalihuoltolain 39 §:n 1 momentin mukaan palvelutarpeen arviointia on täydennettävä asiakkaalle laadittavalla asiakassuunnitelmalla tai muulla vastaavalla suunnitelmalla, ellei suunnitelman laatiminen ole ilmeisen tarpeetonta. Suunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhdessä asiakkaan kanssa. Sosiaalihuoltolain 39 §:n 2 momentissa ja sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain 16 §:ssä on säädetty asiakassuunnitelman sisällöstä ja suunnitelmaan kirjattavista asioista. Sosiaalihuoltolain 39 §:n 3 momentin mukaan suunnitelman sisältö on sovittava yhteen henkilön tarvitsemien muiden hallinnonalojen palvelujen ja tukitoimien kanssa. Asiakkaan suostumuksella voidaan laatia sosiaalihuollon ja muiden hallinnonalojen palveluja ja tukitoimia koskeva yhteinen suunnitelma, jossa on suunnitelman laatimiseen ja käyttöön nähden tarpeellisia tietoja.

Sosiaalihuoltolain 45 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada kirjallinen päätös sosiaalipalvelujen järjestämisestä. Kiireellisiä toimenpiteitä koskeva asia on käsiteltävä ja päätös tehtävä käytettävissä olevien tietojen perusteella viipymättä siten, ettei asiakkaan oikeus välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Muissa kuin kiireellisissä asioissa päätös on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun asia on tullut vireille.

Vammaispalvelulain 3 a §:n 1 momentin mukaan tämän lain mukaisten palvelujen ja tukitoimien tarpeen selvittäminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sen jälkeen, kun vammaisen henkilö taikka hänen laillinen edustajansa tai omaisensa, muu henkilö tai viranomaisella on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan kunnan viranomaiseen palvelujen saamiseksi. Pykälän 2 momentin mukaan

vammaisen henkilön tarvitsemien palvelujen ja tukitoimien selvittämiseksi on ilman aiheetonta viivytystä laadittava palvelusuunnitelma siten kuin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 7 §:ssä säädetään. Palvelusuunnitelma on tarkistettava, jos vammaisen henkilön palveluntarpeessa tai olosuhteissa tapahtuu muutoksia sekä muutoinkin tarpeen mukaan. Pykälän 3 momentin mukaan tämän lain mukaisia palveluja ja tukitoimia koskevat päätökset on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun vammaisen henkilö tai hänen edustajansa on esittänyt palvelua tai tukitointa koskevan hakemuksen, jollei asian selvittäminen erityisestä syystä vaadi pitempää käsittelyaikaa.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 7 §:n mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on laadittava palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta. Suunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä esettä, yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa sekä 9 §:ssä (itsemääräämisoikeus erityistilanteissa) ja 10 §:ssä (alaikäisen asiakkaan asema) tarkoitetuissa tapauksissa asiakkaan ja hänen laillisen edustajansa taikka asiakkaan ja hänen omaisensa tai muun läheisensä kanssa.

Hallintolain 23 §:n mukaan hallintoasia on käsiteltävä ilman aiheetonta viivytystä.

Hallintolain 31 §:n mukaan viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset. Asianosaisen on esitettävä selvitystä vaatimuksensa perusteista. Asianosaisen on muutoinkin myötävaikutettava vireille panemansa asian selvittämiseen.

3.2 Saatu selvitys

Selvityksen mukaan lapsen kuntoutussuunnitelmapalaveri pidettiin 14.3.2019 Mikkelin keskussairaalassa. Moniammatillisessa palaverissa olivat mukana vanhemmat sekä opettajia ja avustaja koulusta ja päiväkodista; hoitavat puheterapeutti, toimintaterapeutti ja fysioterapeutti; sairaalan työryhmästä fysioterapeutti ja toimintaterapeutti sekä vammaispalvelusta palveluohjaaja. Palaverissa käytiin läpi asiakkaan tutkimustuloksia kouluun sijoittumista ja koulun tukitoimien tarpeita ajatellen. Palaverissa sovittiin, että vanhemmat tekevät vammaispalvelulle uuden hakemuksen henkilökohtaisen avustajan ja kuljetuspalvelun jatkopäätöksiä varten. Kantelijan tyttären hakemukset henkilökohtaisesta avusta, asunnonmuutostöistä ja kuljetuspalveluista ovat saapuneet vammaispalveluun 27.5.2019.

Hakemuksia on käsitelty vammaispalvelun työryhmässä 18.6.2019. Työryhmän näkemyksen mukaan asiakkaan arkiamujen avustus katsotaan perustuvan pääosin hoivaan, hoitoon ja valvontaan, ja siihen tulee vastata muulla tavoin kuin henkilökohtaisella avulla.

Vammaisuudesta huolimatta arki-aamujen sujuminen edellyttää suunnittelua ja aikataulujen järjestelyä perheissä, joissa on pieniä alakouluikäisiä lapsia. Aamuhoitoavun järjestymistä selviteltiin aluksi ESSOTE:n omana toimintana Toimintakeskus Kipinässä, mutta tämä ei olisi järjestynyt tarkoituksenmukaisella tavalla, joten vammaispuhdistuksesta oltiin yhteydessä koululle, onko koulun avustajalla mahdollisuus auttaa aamuissa.

Selvityksen mukaan aamuhoito on järjestetty alkusyksystä niin, että lapsi menee koululle aamulla, ja avustaja on siellä hänen kanssaan ennen koulun alkamista. Henkilökohtainen avustaja arkipäivien aamuihin on myönnetty harkinnanvaraisesti 9.9.2019 päätöksellä ajalle 1.9. - 31.12.2019. Selvityksessä todetaan, että koulun rehtorin mukaan nykyinen aamuhoidon järjestämisen ratkaisu ei voi olla pitkäaikainen, joten tilannetta tarkastellaan uudestaan 2019 loppupuolella.

Selvityksen mukaan kesäkuussa 2019 sovittiin palvelutarpeen arviointi- ja palvelusuunnitelma-aika lapsen kotiin 2.7.2019. Asiakkaalle lähetettiin etukäteen täytettäväksi ns. henkilökohtaisen avun päiväkirja. Henkilökohtaisen avun päiväkirja kuuluu ESSOTE:n vammaispuhdistuksen palvelutarpeenarviointiin silloin, kun asiakas on hakenut henkilökohtaista apua. Henkilökohtaisen avun päiväkirjan avulla selvitetään asiakkaan päivittäistä selviytymistä ja avun tarvetta eri tilanteissa.

Selvityksen mukaan viranhaltija on tehnyt 31.7.2019 päätökset asunonmuutostöistä ja kuljetuspalvelusta. Päätökset on lähetetty kantelijalle tiedoksi samana päivänä.

Selvityksen mukaan päätöstä vammaispuhdistuslain mukaisesta henkilökohtaisesta avusta ei ollut tehty vielä syyskuussa 2019, koska vammaispuhdistukseen ei ollut toimitettu pyydettyä lisäselvitystä. Lisäselvitykset henkilökohtaisen apuun liittyen on saatu 30.9.2019. Asiaa on käsitelty vammaispuhdistuksen työryhmässä ja päätös henkilökohtaisesta avusta on tehty 8.10.2019.

Palvelu- ja hoitosuunnitelma on tehty valmiiksi 7.10.2019, jolloin siihen on saatu kirjattua myös henkilökohtaisen avun palvelu ja sen järjestäminen. Selvityksen mukaan ESSOTE:ssa ei ole pyydetty asiakkaan tai omaisen allekirjoitusta palvelu- ja hoitosuunnitelmiin, koska palvelu- ja hoitosuunnitelma laaditaan yhteistyössä asiakkaan ja hänen omaisensa kanssa ja se lähetetään asiakkaalle. Lisäksi hoito- ja palvelusuunnitelmaa tarkistetaan sovittuna aikana, asiakkaan tai omaisen pyynnöstä tai jos asiakkaan tilanteeseen tulee muutoksia.

3.3 Arviointi

3.3.1 Henkilökohtainen apu koulu-aamuun ja kodin ulkopuolisiin toimintoihin

Totean aluksi, että laillisuusvalvojana minulla ei ole käytettävissäni olevan selvityksen valossa mahdollisuutta arvioida, ovatko kantelijan lapselle myönnettyt vammaispuhdistukset olleet kokonaisuudessaan riittäviä,

sopivia ja oikea-aikaisia. Kysymys palvelujen riittävydestä ja tarkoituksenmukaisuudesta kuuluu viime kädessä tuomioistuimen arvioitavaksi. Tästä syystä on asiakkaan oikeusturvan kannalta erityisen tärkeää, että hän saa hakemuksensa johdosta muutoksenhakukelpoisen päätöksen ilman aiheetonta viivytystä tai muutoin laissa erikseen säädettyssä määräajassa.

Saamastani selvityksestä ilmenee, että kantelijan lapsen henkilökohtaisen avun hakemus saapui vammaispalveluihin 27.5.2019. Palvelutarpeenarviointi- ja palvelusuunnitelmapalaveri pidettiin 2.7.2019 lapsen kotona. Hakemuksen johdosta viranhaltija teki lapsen kouluaamujen apua koskevan myönteisen päätöksen 9.9.2019. Viranhaltija teki 8.10.2019 osittain myönteisen henkilökohtaisen avun päätöksen kodin ulkopuolisiin toimintoihin. Näin ollen henkilökohtaisen avun hakemuksen käsittely kesti vammaispalveluissa yli kolme kuukautta.

Vammaispalvelulain 3 a §:n 3 momentin mukaan vammaispalvelulain mukaisia palveluita ja tukitoimia koskevat päätökset on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun vammaisen henkilö tai hänen edustajansa on esittänyt palvelua tai tukitointa koskevan hakemuksen.

Vammaispalvelulaissa säädetty kolmen kuukauden määräaika voidaan ylittää vain poikkeuksellisesti, jos asian selvittäminen erityisestä syystä vaatii pitempää käsittelyaikaa. Tällaisena säännöksen tarkoittamana erityisenä syynä pidemmälle käsittelyajalle voi olla vammaispalvelulain perustelujen (HE 166/2008 vp.) mukaan henkilön vamman tai sairauden harvinaisuus, jolloin mahdollisesti tarvittavien lisäläusuntojen saaminen voi kestää. Säännöksen mukaan asia tulee silloinkin käsitellä ilman aiheetonta viivytystä. Edellä mainitun lisäksi pidempi käsittelyaika voi perustua myös vammaisen henkilön nimenomaiseen pyyntöön käsittelyn siirtämisestä myöhemmin tehtäväksi.

Mikäli asian selvittäminen erityisestä syystä vaatii pitempää käsittelyaikaa, voidaan päätös siis tehdä myöhemmin. Tällaisessa tilanteessa viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä muut selvitykset. Vammaispalvelulain 3 a §:n tarkoittama kolmen kuukauden määräaika päätöksenteolle ei merkitse sitä, että päätöstä voitaisiin viivyttää tilanteessa, jossa asia on ratkaisukypsä. Tällöin päätös on tehtävä välittömästi. Kolmen kuukauden määräaika tarkoittaa sitä, että viimeistään siinä ajassa viranomaisen on hankittava päätöksentekoa varten riittävä selvitys tai osoitettava hakijalle, mistä asioista lisäselvitystä tarvitaan. Päätöksentekoon varattavaa aikaa arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota myös siihen, minkälaisesta asiasta kulloinkin on kysymys ja mikä merkitys asialla on hakijalle (Räty 2017 Vammaispalvelut).

Olen selvyyden vuoksi seuraavassa arvioinut erikseen päätöksentekoa kouluaamuihin järjestettävän avun ja toisaalta kodin ulkopuoliseen toimintaan järjestettävän henkilökohtaisen avun osalta.

Totean, että edellä kuvatulla tavalla kantelijan lapsen asiassa on mo-lemmissa tilanteissa ylitetty vammaispalvelulain 3 a §:ssä säädetty kolmen kuukauden määräaika päätöksenteolle.

Mielestäni saadun selvityksen valossa kantelijan lapsen kouluamuihin järjestettävästä avusta olisi tullut tehdä päätös hyvissä ajoin ennen koulun alkua. Katson, että päätöksenteko kantelijan lapsen asiassa on viivästynyt vammaispalvelulain 3 a §:n vastaisesti. Hyväksyttäviä syitä asian pidemmälle käsittelyajalle ei ole asiassa tältä osin esitetty. Olen ottanut viivästyksen moitittavuuden arvioinnissa huomioon sen, että moniammatillinen kuntoutussuunnitelmapalaveri lapsen asioissa pidettiin jo maaliskuussa 2019. Selvityksen mukaan palaverissa on nimenomaisesti yhtenä asiana käsitelty koulun tukitoimia ja aamuhoidon tarvetta. Näin ollen viranomaisilla on ollut tiedossa palvelujen tarve jo noin viisi kuukautta ennen koulun alkamista. Tästä huolimatta päätöksenteko kouluamujen avun järjestämisen osalta on viipynyt. Kantelukirjoituksesta ja selvityksestä on kuitenkin pääteltävissä, että päätöksenteon viivästyksestä huolimatta aamuapua on järjestetty lapselle koulun alettua.

Selvityksen mukaan kantelijan lapsen henkilökohtaisen avun (muu kuin kouluamuihin liittyvä apu) hakemuksen käsittely viipyi, koska kantelija ei toimittanut ajoissa vammaispalveluihin pyydettyä lisäselvitystä lapsen palvelutarpeen selvittämiseksi (henkilökohtaisen avun päiväkirja). Lapsen asiakaskertomuksen 18.6.2019 mukaan päätöstä palveluista ei voitu tehdä kartoittamatta asiakkaan toimintakykyä ja palveluntarvetta. Asiakaskertomuksesta ilmenee myös, että kantelija ei ole suostunut täyttämään henkilökohtaisen avun päiväkirjaa kesä-heinäkuussa 2019, koska hän on kyseenalaistanut päiväkirjan tarpeellisuuden palvelutarpeen arvioinnissa muun muassa yksityisyyden suojasta johtuvista syistä.

Lapsen asiakaskertomuksesta 27.9.2019 ilmenee, että kantelija on tiedustellut puhelimitse henkilökohtaisen avun päätöksenteon tilannetta. Tuolloin palveluohjaaja on kertonut, että he odottavat kantelijalta edelleen kotikäynnin yhteydessä pyydettyä liitettä (henkilökohtaisen avun päiväkirja). Asiakaskertomuksen mukaan kantelija on kieltäytynyt täyttämästä päiväkirjaa (lomaketta). Tässä yhteydessä palveluohjaaja on sopinut kantelijan kanssa, että kantelija voi lähettää vammaispalveluihin vapaamuotoisen selvityksen lapsen henkilökohtaisen avun tuntien tarpeesta. Kantelija on lähettänyt kyseisen vapaamuotoisen selvityksen sähköpostitse 30.9.2019 vammaispalveluihin. Tämän jälkeen hakemus liitteineen on käsitelty vammaispalvelujen työryhmässä ja viranhaltija on tehnyt henkilökohtaisesta avusta osittain myönteisen päätöksen 8.10.2019.

Lapsen henkilökohtaisen avun hakemuksen käsittely kesti kokonaisuudessaan yli neljä kuukautta. Tämä johtui edellä kuvatulla tavalla siitä, että viranomainen jäi odottamaan pyydettyä lisäselvitystä, vaikka kantelija oli antanut jo hyvissä ajoin ymmärtää, että hän ei suostu täyttämään päiväkirjalomaketta. Näkemykseni viivästykseltä oltaisiin voitu välttyä, mikäli viranomainen olisi kertonut kantelijalle jo hakemusasian käsittelyn alkuvaiheessa, että henkilökohtaisen avun päiväkirjan sijaan

kelpaa myös vapaamuotoinen selvitys lapsen avun tarpeesta ja määrästä. Saamastani selvityksestä ja asiakaskirjauksista ei ilmene, että viranomainen olisi maininnut tällaista vaihtoehtoa kantelijalle esimerkiksi 2.7.2019 tehdyn kotikäynnin yhteydessä. Tästä syystä katson, että henkilökohtaisen avun hakemuksen käsittelyn ja päätöksenteon viivästyminen on johtunut viranomaisen menettelyvirheestä.

Viivästyksen moitittavuuden arvioinnissa olen ottanut huomioon sen, että kysymyksessä on ollut henkilökohtaisen avun järjestäminen erityistä tukea tarvitsevalle vaikeavammaiselle lapselle. Viivytyksettömän käsittelyn vaatimusta korostaa vielä se, että kysymys on ollut vaikeavammaiselle henkilölle subjektiivisena oikeutena järjestettävästä henkilökohtaisen avun palvelusta.

Totean, että mikäli viranomainen itse pyytää selvityksiä, sen on valvottava ja seurattava lisäselvitysten saamista. Kun lisäselvitystä pyydetään hakijalta (asiakas), on viranomaisen ohjeistettava selkeästi, mikä vaikutus pyydetyllä selvityksellä on asian ratkaisun kannalta ja miten selvityksen saaminen vaikuttaa päätöksenteon aikatauluun.

Sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksien ja oikeusturvan toteutumisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että asian käsittelyn alkuvaiheessa viranomainen kiinnittää huomiota riittävän lisäselvityksen hankkimiseen. Mikäli hakija kieltäytyy toimittamasta pyydettyä lisäselvitystä, on asiassa tehtävä päätös heti, jollei vaihtoehtoisen selvityksen hankkiminen asiassa tule kyseeseen. Viranomaisen on neuvottava ja ohjeistettava hakijaa kaikista käsittelyn eri vaiheista ja vaihtoehdoista.

Yleisellä tasolla totean, että myös epäselvissä ja riitaisissa asioissa viranomaisen on tehtävä asiakkaalle muutoksenhakukelpoinen päätös ilman aiheetonta viivytystä ja vammaispalvelua koskevissa asioissa viimeistään kolmen kuukauden kuluessa hakemuksen teosta, ellei asian selvittäminen erityisestä syystä vaadi pitempää käsittelyaikaa. Myös niissä tilanteissa, joissa viranomainen ei saa pyydettyä lisäselvitystä, asiassa on tehtävä päätös ilman aiheetonta viivytystä, kun viranomainen harkitsee hakemusasian olevan valmis ratkaistavaksi. Muutoksenhakukelpoisen päätöksen saaminen ilman aiheetonta viivytystä on tärkeää hakijan oikeusturvan toteutumisen kannalta erityisesti niissä tilanteissa, joissa päätös on hakijalle kielteinen.

3.3.2 Palvelutarpeen arviointi ja palvelusuunnitelman laatiminen

Käytettävissäni olevasta selvityksestä ilmenee, että kantelijan lapsen kuntoutussuunnitelmapalaveri pidettiin 14.3.2019 Mikkelin keskussairaalassa. Selvityksen mukaan lapsen vammaispalvelujen palvelutarpeen arvioinnista ja palvelusuunnitelman laatimisesta on sovittu erikseen kesäkuussa 2019. Tämän johdosta on järjestetty 2.7.2019 kotikäynti (palvelusuunnitelmapalaveri). Selvityksen mukaan palvelutarpeen arviointi valmistui 7.10.2019 ja palvelusuunnitelma 16.10.2019.

Käytettävissäni olevan selvityksen valossa en ole voinut havaita, että vammaispalvelut olisi laiminlyönyt palvelutarpeen arvioinnin aloittamista ja palvelusuunnitelman laatimista. Tästä huolimatta näyttää siltä, että vammaisen lapsen palvelutarpeen arvioinnin valmistuminen on viivynyt. Palvelutarpeen arvioinnin valmistuminen kesti yli kolme kuukautta. Selvityksen mukaan tämä on johtunut osin siitä, että kantelija ei ollut toimittanut ajoissa pyydettyä lisäselvitystä vammaispalveluihin.

Sosiaalihuoltolain 36 §:n 2 momentin perustelujen (HE 164/2014 vp) mukaan ilman aiheutonta viivytystä tapahtuva asian käsittely (palvelutarpeen arviointi) merkitsee myös sitä, että asiakkaan antamien tietojen tarkistaminen ja täydentäminen pyritään suorittamaan mahdollisimman tehokkaasti. Tämä edellyttää, että viranomainen antaa asiakkaalle selkeät ja helposti ymmärrettävät ohjeet siitä, mitä tietoja asian käsittelemiseksi tarvitaan. Asiakkaalle tulisi myös kertoa siitä, ettei asian käsittely viranomaisessa etene viivytyksettä ilman pyydettyjä tietoja.

Sosiaalihuoltolain 36 §:n 3 momentti on kuitenkin ehdoton sen osalta, että erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelutarpeen arvioinnin on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta.

Katson, että Etelä-Savon sosiaali- ja terveystieteiden kuntayhtymän vammaispalvelut on menetellyt sosiaalihuoltolain vastaisesti, koska erityistä tukea tarvitsevan vaikeavammaisen lapsen palvelutarpeen arviointia ei saatu päätökseen kolmen kuukauden määräajassa. Pidän ESSOTE:n vammaispalvelujen menettelyä kokonaisuudessaan moitittavana, koska edellä kohdassa 3.3.1 todetulla tavalla myös päätöksenteko lapsen asioissa viivästyi.

Tässä yhteydessä haluan yleisesti korostaa hoito- ja palvelusuunnitelman (tms. asiakassuunnitelma) merkitystä vammaispalveluiden yksilöllisessä suunnittelussa, järjestämisessä ja toteuttamisessa. Palvelusuunnitelma on viranomaisen ja asiakkaan yhteisessä vuorovaikutuksessa laatima ja asiakkaan palvelujen tarvearvioon perustuva toimintasuunnitelma. Palvelusuunnitelma ei ole kuntaa päätöksenteossa suoraan velvoittava asiakirja. Suunnitelmaan perustuen viranomainen järjestää erikseen tehtävien viranhaltijan päätösten mukaisesti palveluita ja tukitoimia vammaisen henkilön vamman tai sairauden aiheuttaman tarpeen mukaisesti. Palvelusuunnitelman keskeneräisyys ei ole este palvelua koskevan päätöksen tekemiseksi esimerkiksi kiireellisesti järjestettävän palvelun kohdalla. Vammaispalvelulain 3 a §:n perustelujen (HE 166/2008 vp.) mukaan lähtökohtana olisi pidettävä sitä, ettei palvelusuunnitelmaan kirjattuja seikkoja tulisi ilman perusteltua syytä sivuuttaa päätöksenteossa.

Tuen tarpeen selvittämisen ja palvelusuunnitelman laadinnan tulisi olla prosessi, jossa asianomaiset sosiaalityöntekijän tai muun sosiaalihuollon ammattilaisen avustuksella ja tuella arvioivat elämäntilannettaan ja selvittävät keinoja myönteisten muutosten aikaansaamiseksi. Vammaispalvelulaissa on erityisesti korostettu palvelusuunnitelman merkitystä yksilöä koskevassa päätöksenteossa erityisesti silloin, kun kyse on palveluista, joilla on tai saattaa olla merkitystä vammaisen henkilön

henkilökohtaisen vapauden, yksityisyyden suojan ja itsemääräämisoikeuden toteutumisen kannalta (esimerkiksi henkilökohtainen apu).

Sosiaalihuoltolain 39 §:n perustelujen (HE 164/2014 vp) mukaan suunnitelmaan kirjattaisiin sekä asiakkaan että tarvittaessa hänen edustajansa esille tuoma tuen tarve ja lisäksi tuen tarvetta selvittäneen ja suunnitelmaa laativan sosiaalihuollon ammattihenkilön tai ammattihenkilöiden tekemä tuen tarpeen arvio. Kun suunnitelmaa laaditaan yhteisymmärryksessä asiakkaan ja ammattihenkilön kesken, tarve tulisi kyetä määrittelemään asiakkaan ja ammattihenkilön yhteisenä käsityksenä niistä tekijöistä, joita silmällä pitäen suunnitelmaa laaditaan.

Palvelusuunnitelman allekirjoittamisesta ei ole säädetty laissa, eikä allekirjoitusta sinänsä voida asettaa palvelusuunnitelman pätevyyden edellytykseksi. Toisaalta molempien osapuolien allekirjoitukset palvelusuunnitelmassa osoittavat, että asiat on kirjattu oikein ja palvelusuunnitelman sisällöstä on päästy osapuolten välillä yhteisymmärrykseen.

Totean vielä, että monialainen ja moniammatillinen hoito- ja palvelusuunnitelma mahdollistaa vaikeavammaisen henkilön (erityisesti erityistä tukea tarvitsevien lasten) yksilöllisten tarpeiden huomioimisen ja edesauttaa yhteistyön toteutumista eri hallinnonalojen viranomaisten välillä. Tarkoituksena on, että sosiaalihuollon, terveydenhuollon ja tarvittaessa muiden hallinnonalojen palvelut muodostavat asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden. Vaikeavammaisella henkilöllä on edellä sanottu huomioon ottaen erityinen tarve ja lakiin perustuva oikeus saada itseään koskeva hoito- ja palvelusuunnitelma laadituksi ilman aiheetonta viivytystä.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3.1 ja 3.3.2 esittämäni käsitykset vammaispalvelujen päätöksenteon ja palvelutarpeen arvioinnin lainvastaisista viivästyksistä Etelä-Savon sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen (ESSOTE) tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän ESSOTE:lle jäljennöksen tästä päätöksestäni.